

ביאורים

פעמים רבות מצינו שחז"ל הפליגו בחומרתה של עברה או של מידה מסוימת. אולם נראה שאיסור לשון הרע, זכה להתייחסות מיוחדת, חריפה מאד, עד שעליו נכתבו אולי הביטויים הקשים ביותר: 'כאילו כפר בעיקר', 'לשון הרע הורגת', 'כנגד שלוש העבירות החמורות', ועוד.

מדוע חז"ל התבטאו בחריפות כה גדולה דווקא נגד איסור זה? נראה שחז"ל ראו בלשון הרע דבר הרסני החותר תחת היסודות הבסיסיים של היהדות. הקב"ה ברא כל יהודי ונתן לו תפקיד שאיתו הוא, יחד עם שאר בני האדם, יקדם את העולם, וירבה בו טוב ויורש. הדבקות בבורא אמורה לגרום לאדם לעסוק בטוב ולהרבות אותו, ואילו דיבור רע על הזולת מרבה רוע ופירוד בעולם ומי שעוסק בו חותר במעשיו תחת מלכות שמים. במקום להתחבר לבריות ויחד עימם לקדם את העולם, הוא עסוק בפירוד הלבבות ובהבלטת הצדדים השליליים. כוח הדיבור מיועד דווקא להרבות בניין ושלום ומי שעוסק בדיבורים רעים משתמש בו למטרה הפוכה ממטרתו האמיתית.

איסור לשון הרע הוא דבר שקל מאוד להיכשל בו, הסיבה לכך היא שהוא מתבצע דרך דיבור שהוא פעולה שגרתית וקלה שהאדם רגיל לעשותה כל הזמן. סיבה נוספת היא שלעיתים רבות האדם מדבר על חוויות ועל תחושות שהוא באמת חווה, שהרי, כפי שהדגיש הרמב"ם, איסור לשון הרע קיים אפילו על דבר שהוא אמת. חז"ל הרגישו עד כמה לשון הרע מהווה הרס של החברה, ולכן הדגישו עד כמה חשוב להתאמץ לברוח ממנו. מי שרגיל להתבטא אך ורק באופן חיובי על הזולת, מתרגל להיות כזה שעוסק בחיוב ובטוב, ואילו מי שעוסק ברע, הופך להיות מחפש רע ועלול אף להתרגל להרע לזולת. זו הסיבה שאדם שהופך להיות קבוע בדיבורים אלה ('בעל לשון הרע') - היחס אליו חמור לאין ערוך.

הרחבות

• לשון הרע פוגע במהותו של האדם

וְלִשׁוֹן הָרַע כְּנֶגֶד כָּלֶם. הרמב"ם מביא מדברי חז"ל שלשון הרע שקול כנגד שלוש העבירות החמורות - עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. רבי ישראל מאיר הכהן, בעל ה'חפץ חיים', מסביר שחומרת איסור לשון הרע נובעת מכך שהאומר לשון הרע פוגע בכוח הדיבור האנושי, שהוא ההבדל המהותי שבין אדם לשאר בעלי חיים: "כי ידוע הוא שיתרון האדם מכל בעלי החיים הוא במה שיוסיף בו הקב"ה את הנפש המדברת, כמו שכתוב 'ויהי האדם לנפש חיה', ותרגם אונקלוס 'לרוח ממללא', וזהו רק אם מתקן בכוח הדיבור, אשר נתן לו הקב"ה. לא כן אם משתמש בדיבורו לרע, הוא גרוע יותר מהבהמה אשר על הארץ כי היא איננה מקלקלת על כל פנים. וזהו שדייק הכתוב 'מי האיש' (... נצור לשונך מרע) וגו' דאי לאו הכי (שבלא זה) אינו בכלל איש" [שמירת הלשון, שער הזכירה ג]. על דרך זו מסביר המהר"ל את הקשר שבין שלוש העבירות החמורות לאיסור לשון הרע: שלוש העבירות החמורות מקבילות לחלקי האדם - הגוף, הנפש והשכל, והדיבור שהוא נוגע למהותו של האדם, כולל את כל החלקים הללו [נתיב הלשון ו].

פָּרֵק שְׁבִיעִי איסורי הלשון

א המְרַגֵּל - בחברו - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאֲמֹר: "לא תלך רכיל בעמיק" (ויקרא יט, טז). וְאֵף רכילות על פי שְׁאִין לוקין על לֹא זָה, עוֹן גְּדוֹל הוּא, וְגוֹרֵם לְהַרְג נַפְשׁוֹת רַבּוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, לְכַף נִסְמָךְ לוֹ: "לא תעמד על דם רעך" (שם); צֹא וּלְמַד מֶה אֲרַע לְדוֹאֵג אֶדְוִמִּי (שמואל א כא-כב).

ב, אִי זֶה הוּא רְכִיל? זֶה שֶׁהוּא טוֹעֵן דְּבָרִים, וְהוֹלֵךְ מִזֶּה לְזֶה וְאוֹמֵר 'כֶּף וְכֶף פְּלוֹנִי', 'כֶּף וְכֶף שְׁמַעְתִּי עַל פְּלוֹנִי', אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹמֵר אֲמַת, הֲרִי זֶה מַחְרִיב אֶת הָעוֹלָם.

ב, יֵשׁ עוֹן גְּדוֹל מִזֶּה עַד מְאֹד, וְהוּא בְּכָלֵל לֹא זָה, וְהוּא לְשׁוֹן הָרַע, וְהוּא הַמְסַפֵּר בְּגִנּוֹת חֲבֵרוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁאִמְרוּ אֲמַת. אֲבָל הָאוֹמֵר שְׁקֵר - מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל חֲבֵרוֹ נִקְרָא. אֲבָל בְּעַל לְשׁוֹן הָרַע זֶה שִׁיּוֹשֵׁב וְאוֹמֵר 'כֶּף וְכֶף עֲשֶׂה פְּלוֹנִי', 'כֶּף וְכֶף הִיוּ אֲבוֹתַי', וְכֶף וְכֶף שְׁמַעְתִּי עֲלֵי, וְאוֹמֵר דְּבָרִים שְׁלֵגָנִי - עַל זֶה הַפְּתוּב אוֹמֵר: "יִכְרַת יִי כָּל שְׁפַתִּי חֲלָקוֹת, לְשׁוֹן מִדְּבַרְת גְּדוֹלוֹת" (תהילים יב, ד).

ג, אֲמָרו חֲכָמִים: עַל שֶׁלֵּשׁ עֲבֻרוֹת נִפְרָעִין מִן הָאֲדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְאִין לוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא: עֲבוּדָה זָרָה, וְגִלוֹי עֲרִיּוֹת, וְשְׁפִיכוֹת דָּמִים - וְלִשׁוֹן הָרַע כְּנֶגֶד כָּלֶם.

ג, וְעוֹד אֲמָרו חֲכָמִים: כָּל הַמְסַפֵּר בְּלִשׁוֹן הָרַע, כְּאִלוֹ כֶּפֶר בְּעֵקֶר, שְׁנֹאֲמֹר: "אֲשֶׁר אֲמָרו לְלִשְׁנֵנוּ נִגְבִּיר, שְׁפַתֵּינוּ אֲתָנוּ, מִי אֲדוֹן לָנוּ?" (שם יב, ה). וְעוֹד אֲמָרו חֲכָמִים: שֶׁלֵּשׁ הַלִּשׁוֹן הָרַע הוֹרְגָת: הָאוֹמֵר, וְהַמְקַבֵּל, וְזֶה שְׁאוֹמְרִין עֲלָיו. וְהַמְקַבֵּל - יִתֵּר מִן הָאוֹמֵר.

מְרַגֵּל - מרכל, הולך רכיל (אותיות גימ'ל וכו"ף מתחלפות). בהשאלה מן 'רוכל', אדם ההולך ברגליו ממקום למקום ומוכר את סחורתו. **צֹא וּלְמַד** - ביטוי רגיל בספר "משנה תורה" לפני סיפור מקראי. **מֶה אֲרַע לְדוֹאֵג הָאֲדוּמִי** - כשברח דוד מפני שאול המלך, שביקש להרוג אותו, והגיע אל אחימלך הכהן הגדול בנוב, והוא עזר לו במאכל ובנשק, כיוון שלא ידע שדוד בורח מפני שאול. דואג האדומי, מעבדי שאול המלך, הלשין על אחימלך מבלי לומר שאחימלך לא ידע שדוד בורח מפני שאול, ובתגובה למעשהו הרג שאול את כל כוהני נוב (הרמב"ם בפה"מ אבות א, י מבחיר שקרבת דואג לשלטון גרמה להפסד הדת). **שֶׁהוּא טוֹעֵן דְּבָרִים... הֲרִי זֶה מַחְרִיב אֶת הָעוֹלָם** - חושף ידיעות שלעצמן אין בהן מידע הפוגע באדם מסוים, אבל הם חטטניות ופוגעות בפרטיותו של האדם. ובוודאי שמותר לחשוף פשעים כדי לסייע לבית הדין להעניש פושע או להזהיר את הציבור מפניו. **אֲבָל בְּעַל לְשׁוֹן הָרַע** - אין זו חלוקה רביעית, אלא הרחבת ביאור המושג 'לשון הרע'. שְׁפַתִּי חֲלָקוֹת - דברי חנופה. **גִּלוֹי עֲרִיּוֹת** - ביאה אסורה על אחת מן העריות האמורות בתורה. **וְשְׁפִיכוֹת דָּמִים** - רצח. על שלוש העבירות הללו נאמר ש"יהרג ואל יעבור" עליהן בכל מצב ובכל זמן (יסודי התורה ה, ב). **כֶּפֶר בְּעֵקֶר** - ראה לעיל ביאור ב, ג. **שְׁנֹאֲמֹר** - "אֲשֶׁר אֲמָרו לְלִשְׁנֵנוּ נִגְבִּיר [נדבר הרבה לשון הרע] שְׁפַתֵּינוּ אֲתָנוּ [שהרי פינו ברושתנו], מִי אֲדוֹן לָנוּ". **הוֹרְגָת** - עלולה לגרום למותם. **הַמְקַבֵּל** - השומע אותו ומקבל אותו כדבר אמת. ואם קיבל אותו, עובר גם על איסור "לא תשא שמע שוא" (שמות כג, א). ואיסור זה חל גם על המספר (ראה פה"מ אבות א, טז; סנהדרין כא, ז). **וְהַמְקַבֵּל יִתֵּר מִן הָאוֹמֵר** - עונשו גדול יותר, שאם לא היה מוכן לשמוע את דברי לשון הרע, היה נמנע הלא מלספר לו אותם. יותר מזה, השומע חייב להוכיח את האומר לשון הרע ולהפסיק את דבריו (לעיל ז, ז). ועוד, שהשומע חושב שהכל אמת מוחלטת.

